

אדמנד ברק

מחשבות על המהפכה בצרפת

© כל הזכויות שמורות

ספריית לויתן – ספרי מופת בהגות מדינית

אדמַנד פֶּרַק

מחשבות על
המהפכה בצרפת

מבוא יורם ברונובסקי

תרגום אהרן אמיר

הוצאת שלם, ירושלים התשנ"ט

EDMUND BURKE

REFLECTIONS ON THE
REVOLUTION IN FRANCE

עורך סדרה: יהושע ויינשטיין
עורכים : בן־ציון יהושע,
אופיר העברי ויעל חזוני
מפיקה: רות סובל

הדפסה שנייה 2000

© 1999

כל הזכויות של המהדורה העברית
שמורות למרכז שלם, רחוב הצפירה 22א, ירושלים

Notes-1993, L.G. Mitchell

Cover Picture: © 1998, The Dickens House Museum, London

הפצה:

מרכז שלם, רחוב אבישי 3, ירושלים
טל' 566-0601 (02), פקס 566-0590 (02)

E-mail: shalemorder@shalem.org.il

מסת"ב 965-7052-04-1 ISBN

דאנאקוד 496-1001

Printed in Israel

תוכן העניינים

7	מבוא מאת יורם ברונובסקי
22	הערות לטקסט העברי
25	הקדמת המחבר
26	פרק ראשון על יסודות המשטר באנגליה ועל הטעות שבהשוואתו למהפכות הצרפתית
52	פרק שני על הרכבו ואופיו של בית מחוקקים ראוי המגן על חירותה של חברה
76	פרק שלישי על הרצחנות המהפכנית ועל סמליותו של הגורל הפוקד את משפחת המלוכה
99	פרק רביעי על חשיבותה של כנסייה ממוסדת
125	פרק חמישי על המשטר הישן בצרפת, מעלותיו וחסרונותיו

157	פרק שישי על חסרונות הסדר החדש שיצרה המהפכה בצרפת בנושאי תחוקה
186	פרק שביעי על חסרונות הסדר החדש שיצרה המהפכה ברשות המבצעת, ברשות השופטת ובצבא
210	פרק שמיני על חסרונות הסדר החדש שיצרה המהפכה בענייני הכנסות המדינה והמיסוי
225	פרק תשיעי סיכום
229	הערות
263	מפתח

מבוא

אדמנד פֶּרֶק (1729-1797) ידוע כיום בעיקר כמחברו של הספר מחשבות על המהפכה בצרפת. הוא החל בכתיבת ספרו זה בפברואר 1790 והוציאו לאור בלונדון כבר ב־1 בנובמבר של אותה שנה. ברק, פוליטיקאי ממוצא אירי, ודאי הבולט שבין הפרלמנטרים הבריטיים בני המאה השמונה עשרה, היה פוליטיקאי מהדגולים בתולדות בריטניה ואולי אף במערב כולו. הספר מחשבות על המהפכה בצרפת הוא דוגמה נדירה של פרסום כמו־עיתונאי הקשור קשר אמיץ ומידי באירועי זמנו, שנעשה לספר קלאסי בתולדות המחשבה המדינית. הספר אף ייסד אסכולה של הגות פוליטית, במובן הרחב של המושג, הכולל גם ענייני חברה וגישה לתרבות. בזכותו של ספר זה אפשר לראות באדמנד ברק את מייסדה של ההגות השמרנית באשר היא. כוחו האידאי של הספר נובע, בראש ובראשונה, מכך שברק היה פוליטיקאי פעיל במשך ארבעים השנים שקדמו להופעת הספר, ומכך שהיה בעל ניסיון מדיני רב בצד עקרונותו האידאיים המוצקים. יחד עם זאת, אם גם למראית עין, ישנם סימנים של אופורטוניזם בכיוגרפיה הפוליטית שלו.

בכל מקרה, מחשבות על המהפכה בצרפת אינו רק ספרו של הפוליטיקאי הפעיל אדמנד ברק, אלא גם ספר של איש־תרבות מובהק, סופר שהוא מגדולי "העידן האוגוסטיניאני" (תור הזהב התרבותי של המאה השמונה־עשרה בתולדותיה של אנגליה) על כל מובניו: הוא אחד התאורטיקנים הבכירים של

הקלאסיציזם האוגוסטיאני. בין חיבוריו המוקדמים מצויה המסה חקר מקור האידאות שלנו בדבר הנשגב והיפה (1757), שהיא אחד העיונים המרכזיים באסתטיקה הקלאסיציסטית. ניתן למצוא בתפיסת הנשגב האופיינית לברק, השעוּנָה על אסתטיקת הנשגב הקלאסית שייסודה בחיבור היווני המאוחר על הנשגב, המיוחס ללונְגִינוס (המאה הראשונה), אותות המבשרים את מושג הנשגב הרומנטי בפרט, ואת הרומנטיקה בכלל.

כמעט מראשית בואו של ברק ללונדון, בשנת 1750, היה ידידו הקרוב של אישהספרות המרכזי של התקופה, מי שמכונה בביקורת האנגלית על־פי כינוי בן־הזמן, "החאן הגדול של הספרות" ומגדולי חכמיה של אנגליה בכל הזמנים: דוקטור סמיואל ג'ונסון. ברק היה איש חבורתו המצומצמת, האינטימית, של דוקטור ג'ונסון ואף חבר אליו לייסוד "המועדון" (The Club) – בית־הוועד של גדולי העת ההיא, אנשים דוגמת הצייר סר ג'ושואה ריינולדס, והשחקן דיוויד גאריק. ברק הוא מושא להתפעלותו האינסופית של דוקטור ג'ונסון, המובעת פעמים רבות בספר הביוגרפיה הגדול חיי ג'ונסון, שחיבר מזכירו הנאמן של ג'ונסון, ג'יימס בוזוול.

הנה לדוגמה דברי־הוקרה מפורסמים במיוחד שהשמיע הדוקטור ג'ונסון על המדינאי האירי: "אם היה אדם מזדמן יחד עם ברק תחת סככה אחת, לחמוק מן הגשם, גם אז היה אומר: הנה איש נדיר ביותר".

תפיסת מכלול מפעלו התרבותי־המדיני של ברק שכנע גם דורות מאוחרים יותר, שאינם יכולים להזדמן בחברתו "מתחת לסככה בשעה שיורד גשם", שהאירי שפעל באנגליה, ולחם את כל המלחמות החברתיות הגדולות של העת, הוא מן האישים הדגולים של המאה הגדולה ההיא, ואולי של כל הזמנים.

הכרת הביוגרפיה והרקע הכללי שבהם פועל מייסד אסכולת הגות כלשהי אינה, בדרך־כלל, חיונית להבנתה של אותה אסכולה. לא כך מקרהו של אדמנד ברק. רקעו המשפחתי והדת־החברתי וכן גלגולי החשיבה שלו במשך קרוב לארבעים שנות פעילותו בתחומי התרבות והמדיניות, חיוניים לא רק להבנת ספרו הגדול, אלא גם להבנת טיבה התמקמק משהו של השמרנות המיוחסת לו. ניתן לומר, כי במושג הידוע כיום בשמו "אידאולוגיה שמרנית" קיימת סתירה פנימית מסוימת. בבסיס סתירה זו ניכרים עד היום סימני חייו הסוערים של ברק, המצביעים הן על טבעה של הגות זו והן על תולדות התפתחותה במאתיים השנים האחרונות. סימני חייו אלו, רבי־הסתירות, לכאורה, הם בעצם הרמוניים ומבטאים את הפעילות המגוונת כליכך של יוצר האסכולה.